

کانون تمدن های باستان جهان

World Ancient Civilizations

بشریت طی هزاران سال در محلات گرم با بدن برهنه زندگی نمودند تا آنکه مجبور شدن ابزار شکار را سازند حمله و دفاع را بیاموزند ، دسته جمعی زندگی نمودن را پیشه نمایند ، زبان را فرا گیرند و سپس مهاجرت های فصلی و دایمی را بین دامنطقه اختیار نمایند . کشت زرع و مالداری را آموختند به ذخیره نمودن غذا ها آشنا شدند لباس خانه ساختند وطن اختیار نمودند . تشکیل عایله قبیله و ملت را نمودند، قانون ساختند تا بتمدن رسیدند. زمانیکه بشریت در محدوده زندگی مرفه داخل گردید همزمان با این ، مقتضیات و رقابت ها نیز به بالا کشانیده شد. سپس به حمله بالای یک دیگر آغاز نمودند. انسانها بلاثر بازرگانی تصرفها تسلطها و مهاجرت ها با فرهنگ ، ابزار و تمدن همدیگر آشنا شدند. بدین ترتیب دستان و مغز انسان سال به سال نسل به نسل ظریف تر و توانمند تر گردید. البته این تحول در سراسر جهان یکسان و هم زمان نبوده در بسیاری موارد باکندی و کاستی همراه بوده است. ظهور یک نابغه ؛ موجودیت منابع طبیعی وافر بخصوص آب در تمدن بشری از اهمیت زیاد بر خود داریوده است. میتوان از تمدن کنار دریای آمو ، دجله و فرهاد ، رود نیل رود زرد چین و رود سند یاد نمود. سلطنتهای قوی در بنیان گذاری تمدن بشری نیز نزدیکتر نسبت به دولتهای ضیف بوده است. تا زمانیکه یک تمدن بوجود نیاید تمدن دیگر تولد نخواهد شد. یعنی از یک یا چند تمدن کوچک تمدن نو عظیمی بمیان آمده است . مثلاً از تمدن یونانیان تمدن باختر تولد میشود . از تمدن یهودیها تمدن بابل تولد میشود. از تمدن مصری ها و بابل تمدن فنیقی ها تولد میشود. و این سلسله طبیعی در وجود انسانها این شکارچی پر قدرت طبیعت ما ادامه داشته و هیچگاه خاموش نخواهد شد.

مرحله آغازین تمدن

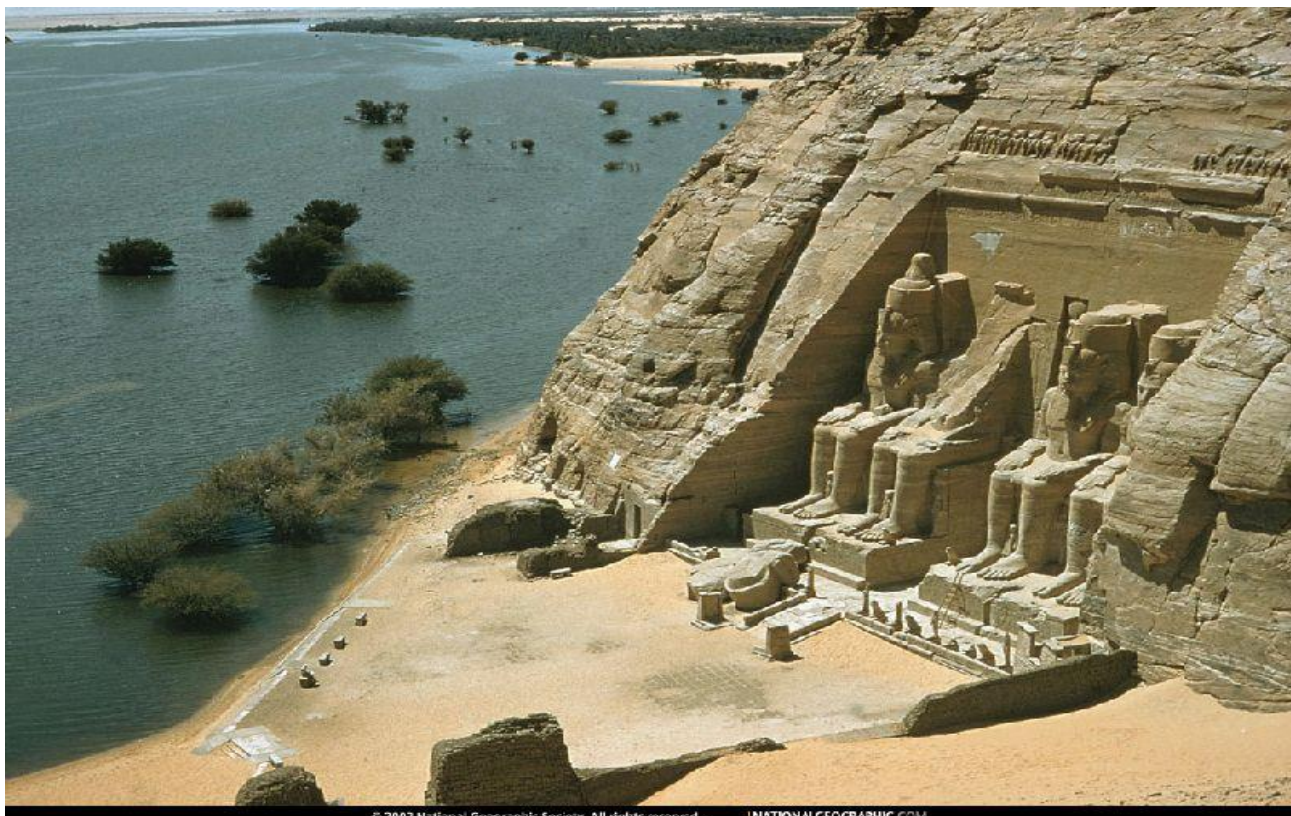
در دوره سنگ قدیم انسانهای هوموسپین از دومیلون سال الی ۱۰۰۰۰ سال قبل دارای زبان و ذکاوت شدند ۷۵۰۰۰ سال قبل انسان آتش را شناخت و به تکلم آغاز نمود. سپس به شناخت صنعت و کشاورزی آشنا شد . کشاورزی یک انقلاب در تمدن بشریت شمرده می شود. کشاورزی و کندن جوی بتدریج وسعت یافت. سپس فرهنگ زراعت را شناختند. سپس مالیکیت بالای زمین زراعتی بمیان آمد. مذهب اختیار نمودند و تبادل بازرگانی یا اولین تجارت را آغاز می شود. مالیکین غنی و کارگر فقیر زراعتی بمیان می آید. در سال ۷۰۰۰ قبل میلاد در ۳ منطقه از جهان زراعت و مالداری رشد می کند در ۳۰۰۰ سال ق م در ۵ قاره جهان زراعت عام می شود. برای اولین بار در سال ۹-۱۰ هزار سال ق م کشت نباتات در شرق میانه بمیان می آید. در ۷۰۰۰ سال قبل م در بخش غربی قاره هند بشمول افغانستان زراعت مروج می گردد. ۶۰۰۰ سال قبل از میلاد در مصر و ۵۰۰۰ سال قبل در چین می رسد. در سال ۲۷۰۰ ق م گاو خوک در ترکیه کشورهای شرق میانه اسرائیل عراق تریبه می گردد. در همین سالها در امریکا کشت لوبیا نخود کدو طرانی جوار و پنبه صورت می گرفت . در پیرو کچالو شترین کچالو نخود لوبیا ممپلی در مدیترانه زیتون ، شاهدانه شتر و گندم سیاه در مناطق غربی حوزه خزر ، پنبه در هند ، ارزن و سایبین در چین ، سرگم و کافی در افریقا شمالی و مرکزی اهلی و کشت می گردد. در جنوب شرق آسیا افغانستان ایران چین و شمال افریقا در ۳۰۰۰ سال قبل میلاد زراعت و مالداری مروج می گردد. آسیای شرقی مناطق اصلی مرغ برنج و نباتات ستروس می باشد. در اندین کوسفند لاما در شرق میانه کوسفند ، بز در اروپا مرکزی تریبه می شود. بدین ترتیب زراعت و مالداری در مدت ۴۰۰۰ سال در سراسر جهان مروج می گردد. انتقال این فرهنگ توسط تجارت ، تعرضات به سایر کشور، مهاجرت و تعایف در سراسر جهان انتقال می یابد. اینکه چگونه به امریکا انتقال می یابد سوالی است بزرگ؟؟؟

1. اولین مرکز کانون تمدن بشری تمدن های سومر، کلد، اشور و بابل در بین النهرین (رود دجله و فرهاد عراق) میباشد که در سالهای ۵۰۰۰ قبل از میلاد بوقوع پیوسطه است. در تمدن های باستان آب وافر با ارزش تر از

همه بوده است. تمدن رود دجله و فرهاد در انکشاف علوم ریاضی ، طب ، و نجوم سهم ارزنده را ادا نموده است. این دوره از خود معماری مخصوص داشت. دارای آسمان خراشها و باغهای بودند که نباتان را سرچپه کشت غرس یا زرع مینمودند. تعداد باسواد بیشتر بوده به خط میخی مینوشتند. نمرود یکی از پادشاهان این دوره بود که دعوا خداوندی را مینمود. تمدن بین النهرین از سال ۲۸۰۰ ق م آغاز و در سال ۵۳۸ ق م توسط کورش امپراطور هخامنشی ها از بین میرود.

2. دومین کانون تمدن بشری سرزمین مصر قدیم یا کناره های رود نیل است. که تاریخ آن از ۲۰۰۰-۳۰۰۰ سال قبل از میلاد میرسد بعد از بین النهرین مصر قدیم دومین نقطه ایست که علوم قدیم طب ، نجوم و فلسفه و معماری به اوج خود رسیده بود. از معماری این دوره اهرامهای مصر است. مصریها در آنزمان از زیورات زیاد استفاده مینمودند در صنعت ساختن زیورات شهرت داشتند. آنها بزرگان خود را مومیایی نموه با زیورات آنرا گور مینمودند. فرعون یکی از شاهان مقتدر این دوره است.

3

3. سومین کانون تمدن بشری ، تمدن ساحل شرقی بحیره مدیترانه (لبنان) یعنی تمدن فنیقی است که در انکشاف صنایع کشتی سازی و بحر پیمای و تجارت از سایر تمدن های بشری سبقت جسته است. این تمدن با همسایه خویش اسرائیل نیز در تماس بوده لذا در انکشاف و انتشار ادیان قدیم نیز رول داشته است. فنیقی ها کاشف رنگ ارغوانی میباشند وهم میدانستند که چگونه رنگ ارغوانی ساخته میشود. مخترع صنعت شیشه

سازی و الفبا خط امروزی کشورهای آسیای هستند. با وجودیکه فنیقی ها تحت تاثیر مصریان ، در قرن هشتم ق م تحت سلطه آسوری ها و در قرن ششم تحت تاثیر بابلیها و سپس هخامنشیها بودند ولی این مردم به جنگ و تسلط اهمیت نداده در هر جا مستعمره داشته و تجارت مینمودند. شهر صیدا و صور از شهرهای متمدن و پر نفوس فنیقی ها بود. تاریخ این تمدن بین سالهای ۳۰۰-۲۰۰۰ قبل از میلاد است.

4. چهارمین تمدن جهان تمدن کشور چین است. چین کشوریست دارای تاریخ ۷۰۰۰ساله بوده نخستین تمدن آن در کنار رود زرد رخ داده است که تاریخ آن به ۳۰۰۰ قبل از میلاد میرسد. چینیانی ها صنعت باروت سازی کاغذ سازی ظروف چینی یا فرفور پارچه های ابریشمی را به جهانیان معرفی نمودند و این تمدن در انکشاف علوم نجوم و فلسفه نیز سهم ارزنده داشته است. چین دارای ۵ نژاد بود. نخستین دولت واحد و یکپارچه توسط چی شی هوان در سال ۲۴۶ ق م صورت گرفت. او سلطنت میراثی را از بین برد و چین را به 36 منطقه تقسیم نمود. دیوار چین به طول ۷۰۰۰ کیلومتر را ساخت.

5. کانون پنجم تمدن بشری را سرزمین آریانا تشکیل میدهد که بین سالهای ۲۰۰۰-۱۰۰۰ قبل از میلاد میباشد که در انکشاف زراعت و مالداري در آسیای مرکزی پیش قدم بوده و شهرهای آباد و معموری داشت. بخدی یکی از آبادترین شهرثروت مند بود که توسط ۱۸ نهر آبیاری میشد.

بلوچستان

تمدن بلوچستان یکی از قدیمیترین فرهنگ کشاورزی شناخته شده بشری می باشد این تمدن سال ۷۰۰۰ ق م در مناطق جنوب شرق آسیا بشمول قندهار و مارگره امروزی پدید آمد. این مردم نیمه کوچی ۶۰۰۰ سال قبل میلاد در تربیه گوسفند بز و گاو کشت گندم جو دسترسی داشتند. اینها در ساختن ظروف سفالی و ساختن خانه چهار دیواری مهارت داشتند. دارای مراسم تدفین بوده با مرده خود زیورات سنگی استخوان موره و غیره را دفن

می‌نمودند. هکذا در سنه ۴۰۰۰ ق م زیورات از مس با سنگ، سنگ دریائی فیروزه لاجورد می‌ساختند. تراش سنگ، کوره‌های ذوب مس درین دوره یافت شده است.

6. ششمین کانون تمدن بشری کشور هند قدیم است. تمدن هند از قدیمی‌ترین تمدن‌های جهان است که در حدود 4 هزار سال پیش در کنار رود گنگ شکل گرفت و شاید بتوان گفت قدامتش به اندازه قدامت تمدن مصر باستان است. که در ۲۰۰۰-۱۵۰۰ سال قبل از میلاد باشکوه‌ترین تمدن قدیمه هراپه و موهنجودارو را حایز بوده و در شقوق مختلف صنایع دستی انکشاف نموده بود.

بسیاری از قبایل آریایی در حدود ۱۵۰۰ قبل از میلاد از شمال هند وارد این سرزمین شدند و تمدن و مذهب هندوئی را ایجاد کردند. در قرن ششم قبل از میلاد بودا ظهور کرد و «آشوکا»، شاه هند در قرن 3 قبل از میلاد، بودایی را دین رسمی هندی‌ها قرار داد.

7. هفتمین کانون تمدن بشری سرزمین یونان و روم قدیم است که از ۱۰۰۰ سال قبل از میلاد به بعد معرف عالی‌ترین نوع تمدن بشری بوده و بنیاد علوم ریاضی، طب، و نجوم کلاسیک را گذاشته است.

تمدن یونان باستان

تمدن یونان یگانه تمدن است که نقش اساسی در تمدن اروپا دارد. زیر بنای تمدن یونان به حدود ۳۰۰۰ سال قبل از تاریخ اروپا باز می‌گردد. فیلسوف‌هایی مانند سقراط و ارسطو، و خدایان کوه المپ را می‌توان از عوامل مهم ایجاد دموکراسی و گسترش فرهنگ یونان باستان نامید. این قدرت به همراه قدرت مردم دست‌هم و دوشادوش شاهکارهای جاودانه‌ای را در جهان ساختند. به عنوان مثال می‌تون به تونل سموس اشاره کرد که با طولی بیش از ۱۰۰۰ میل از میان کوهستانی بزرگ از سنگ آهک سخت، گذشته تا به مقبره آگامن و به پارتنون رسیده است. در این مجموعه زیر بنای دانش معماری یونان باستان مورد تحلیل قرار خواهد گرفت.

امپراتوری روم شرقی (بیزانس) ۳۹۵-۳۰۳ م

بنیانگذار امپراتوری بیزانس یا امپراتوری هزار ساله روم شرقی کنستانتین یکم بود. روم پس از چند شکست سخت در جنگ‌های با ایران، غرض بیرون رفت از جنگها و نزدیک ساختن به شام پایتخت امپراتوری را از رم به دهکده بیزانتیوم در کنار تنگه «بسفر» منتقل کردند. این شهر بعدها به نام کنستانتین (قسطنطنیه) نامیده شد. در سال ۳۹۵ پس از میلاد تنودسیوس کبیر امپراتور روم، این امپراتوری را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم کرد.

تمدن کارتاز

نام شهری زیبا باستانی است موقیعت این شهر در شمال آفریقا در گوشه خاوری بحیره تونس در امتداد مرکز شهر تونس کنونی بود. تمدن کارتاز در سده‌های سوم و دوم قبل میلاد رخ داده است. این شهر ساحلی از راه تجارت نیرو و ثروت بیشماری را اندوخت. تمدن کارتاز هم‌دوره با کشاکش دولت روم بخاطر بدست آوردن مدیترانه باختری بود. این مسئله به سه دوره جنگ میان کارتاز و روم انجامید که به جنگ‌های کارتازی یا پونیک نامیده می‌شود. در همه این جنگ‌ها کارتاز شکست خورد و از نیرویش کاسته شد و باج‌های هنگفتی که برای کنار گذاشتن جنگ به روم پرداخت اقتصاد آنان را به سراشیب کشاند. سومین جنگ کارتازی به ویرانی شهر کارتاز انجامید و رومیان بازمانده سرزمین‌های کارتاز را به خاک خود متصل نمودند. کارتاز شهر بود که دارای معادن نمک بود. در روم نمک خیلی گران بود. روم غرض بدست آوردن نمک بلاخره کارتاز را تصرف نمود. تمدن کارتاز اقتباس از تمدن فنیقی‌ها شمرده می‌شود.

تمدن آرتک‌ها در امریکای لاتین

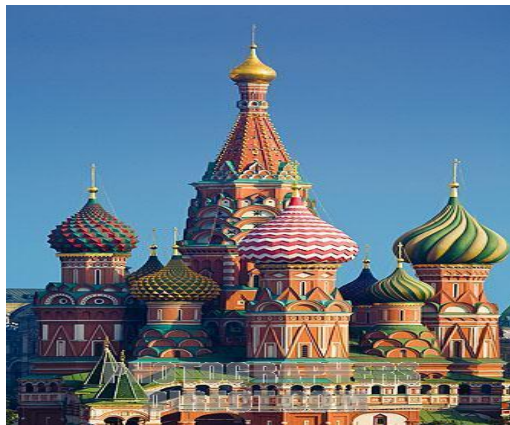
آرتک‌ها یکی از اقوام سرخ‌پوستان امریکای مرکزی بود. این قوم تدریجاً نیرو مند گردیده از سال ۱۳۲۵ تا ۱۵۲۱ دوازده نفر ازین قوم در شهر مکزیک فرماتروایی کردند. ازوتکها تمدن را در مکزیک مرکزی بنیان گذاری نمودند که دارای اسطوره بسیار غنی بود. مردم این قوم خویشرا بیشتر مکزیکا صدا می‌کردند، که از آن امروزه نام کشور مکزیک مشتق شده است. پایتخت آرتک‌ها تنوشیتیلان نام داشت و. پس از جنگ‌های خونین، در ۱۳ نوامبر ۱۵۲۱ م آخرین حکمران آرتک‌ها خود را تسلیم اسپانیایی‌ها کرد. ازوتکها پرستشگاهها و برجها

و خانه‌های بسیاری را با مصالح سنگی ساخته بودند. در رشته نجوم، حقوق و حکومت، پیشرفت کرده بودند. در بسیاری از هنرها و پیشه‌ها صاحب مهارت شده بودند. به موسیقی، رقص، نمایشنامه، و ادبیات علاقه‌مند بودند. آرتک‌ها چندین باغ گیاه‌شناسی یا گیاه پروری داشتند که اروپائیان تا آن زمان با چنین چیزی آشنا نشده بودند. در سرزمین آرتک‌ها شبکه بزرگی برای آبیاری زمینهای کشاورزی ایجاد شده بود. صنعت بافندگی، شکل گرفته بود. در میان این مردم، تاسیساتی مانند تیمارستان با پزشکان و جراحان متخصص وجود داشت.

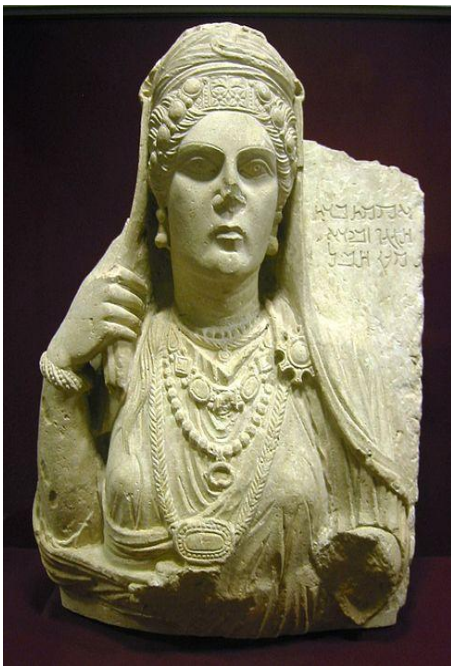
تمدن روسیه

تاریخ روسها از گروه نژادی اسلاوهای شرقی آغاز می‌شود که نهایتاً به اسم روسیها، اوکراینی‌ها و بلاروس‌ها تقسیم می‌شوند. پس از قرن سیزدهم دولت مسکو تدریجاً قوی گردیده تا آنکه در قرن ۱۸ به امپراتوری تزار روس تبدیل گردید. نخستین ایالت اسلاویک شرقی، روسیه و کییف است که دین مسیحیت را در سال ۹۸۸ از امپراتوری بیزانس پذیرفتن. با شروع تجزیه دولت بیزانس فرهنگهای اسلاویک، فرهنگ روسیه را برای هفت قرن بعدی معرفی داشت. بنیان‌گذار تمدن روس پتر کبیر (۳ جنوری ۱۶۷۶) است. پتر نه تنها سرزمین روسیه را توسعه داد بلکه اصلاحات را در روسیه ببار آورد او تکنالوجی و ارتش روسیه را مساوی به اروپا ساخت. روسیه را در عرصه سیاست و اقتصاد به یک نیرو قوی مبدل نمود. بلاخره تمدن روسیه در ۲ مارچ ۱۹۱۷ توسط بلشویکها از بین رفت. جای آنرا تمدن دیگر گرفت. اولین فضا نورد که در سال ۱۹۶۱ دور زمین را در ۱۰۸ دقیقه پیمود یوری گاگارین است.

تمدن پالمیرا (کشور تدمر)

یکی از بزرگترین تمدن در سبک معماری جهان می باشد. پالمیر توسط زنی اداره میشد که بنام نام بت زینا ، زنوبیا (زبان عربی زینب) یاد می گردید. زنوبی ملکه مشهور پالمیر بود. پالمیر در ۱۶۰ کیلومتری شهر حمص قرار داشت. این شهر زیبا در سال ۲۷۴ میلادی توسط اورلیانوس رومی پس از یک جنگ خونین به آتش کشانیده شد. شوهر دوم زنوبیا اوده‌نات رئیس طوایف صحرایی پالمیر بود. در هنگام جنگ در مقابل شاهپور اول پادشاه ساسانی امور جنگی و هدایت آن را بین خود و شوهرش تقسیم نمود. شوهر او در همین جنگ کشته شد سپس خود او بنام پسرش عهده‌دار امور حکومت گردید . در سال ۲۶۷ میلادی لقب ملکه شرق را حاصل نمود. بدون اینکه از روم اطاعت نماید قلمرو خود را از یک طرف تا حدود رود فرات و از طرف دیگر به مدیترانه توسعه داد. سوریه مصر و قسمتی از آسیای صغیر را به تصرف خود درآورد. در عین حال اشتغال به امور فرهنگی را نیز از نظر دور نداشت. فرهنگ و رسوم عرب را با فرهنگ یونانی و علوم نظامی رومی مخلوط نمود. دربار او محل ملاقات شعرا فلیسوفان و پناهگاه برای مسیحیانی که مورد ظلم در نقاط دیگر قرار می گرفتند گردید . او در مدت کوتاه حکومت پالمیر را به صورت پایتخت شرق در آورد. زنوبی نظر به غرور که داشت علاقمند نبود که در تحت تسلط روم باقی ماند بدین لحاظ در هر بار اردو خودرا تقویه مینمود و او با روم می جنگید. اوره لیین امپراطور روم (از سال ۲۷۰ تا ۲۷۵) برای بار سوم بالای پالمیر لشکر کشید و نیروی پالمیری ها را در محلی بنام حمص واقع در سوریه شکست داد و پالمیر را محاصره و ملکه شرق را اسیر گرفت و پس از آن پالمیر را خراب نمود . بدین ترتیب ملکه زنوبی را دستگیر و به روم برد. بعضی می گویند هنگامی که او را به رم می بردند در کنار راه رها کردند که از گرسنگی هلاک شود. ولی به عقیده عده دیگر اوره‌لی‌ین برای باشکوه‌تر جلوه دادن فتح خود، او را به رم برد و زندگی خود را در حویلی که به او داده بود گذراندند .

ملکه شرق زنوبی

صالون تیاتر پالمیرا

تمدن تائیاها

کشفیات باستان شناسی شمال شرق دهکده بانگ چین نشان میدهد تمدن با قدمتی ۱۰۰۰ ساله در تایلند یعنی ۵۶۰۰ سال پیش بر می گردد اشاره می کند. در این سالها موج از مهاجران شامل مون و خمر و تایلندی ها بتدریج وارد سرزمینی که هم اکنون تایلند نامیده می شود شدند . بزودی این کشور صاحب نفوس گردید و در قرن های یازدهم و دوازدهم خمرها و انگور ها قدرت را بدست داشتند . در اوایل سال ۱۲۰۰ تایلند با ایالت های شمالی در لنا و سوختای پیانو تاسیس شده است. در سال ۱۲۳۸ دو سرلشکر تایلندی در برابر امپراتوری خمر شورش کردند و اولین پادشاهی مستقل رادر سوختای تاسیس کردند . تایلندی ها آیین بودایی را بعنوان مذهب حاکم خویش قرار دادند . برخی از الفبای تایلندی و اولین عبارت هنر تایلندی ، شامل نقاشی ، مجسمه سازی ، معماری و ادبیات حالت رشد خودرا می پیمود .

سوختای در خلال سال ۱۳۰۰ ضعیف شد و سرانجام تابع ایالت آیوتایا شد، در ۱۳۵۰ م شاه جوان این سرزمین پادشاهی تایلند را از جنوب تا دره رودخانه چاو فرایه وسعت بخشید. آیوتا بالا اثر حملات برمایها تخریب گردید. بقایای آیوتایا به عنوان پایتخت تایلند الی سال ۱۷۶۷، پابرجا بود. آیوتایا ۴۱۷ سال پایتخت 33 پادشاه تایلندی ها بود. و تمدن را درین کشور بمیان آوردند. در نهایت آنها سرزمین شان را از دست خمرهائیدند و با کشورهای عربی، هندی، چینی، ژاپنی و اروپایی ارتباط برقرار کردند.

امپراطوری خمر

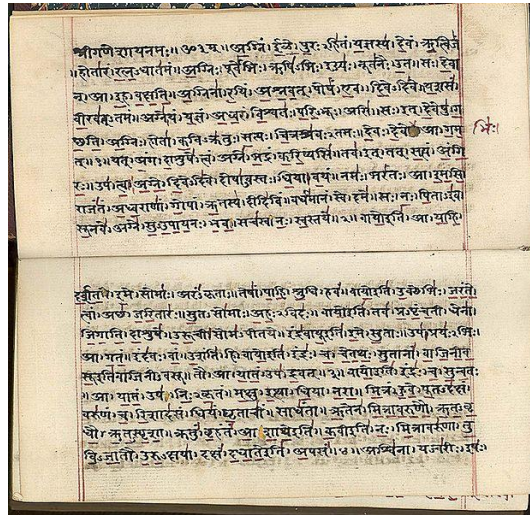
امپراطوری خمر یکی از حکومتهایی است که بین سده های 9- 12 م در جنوب شرقی آسیا وجود داشت. امپراطوری قدرتمند خمر اساساً از سرزمین کموجیا کار خود را آغاز کرد اما با گسترش، بخش های زیادی از کشور های جنوب شرق آسیا شامل تایلند، ویتنام، لاهوس، میانمار و مالیزیا کنونی را نیز در بر گرفت. شهر انگکور در کامبوج مهمترین شهر به جای مانده از این امپراطوری است.

وادی سند

این تمدن در سال ۴۰۰۰ ق م یعنی قبل از تمدن هرپه با شبکه تجاری از جمله لاجورد و دیگر مواد خام پدید آمده است. درین دوره کشت نخود پنبه خرما و تربیه حیوانات طور وسیع صورت می گرفت. از گاو میش برای قلبه نمودن استفاده می نمودند. جویه کشی آب در داخل شهر درین دوره نیز وجود داشت. تجارت این ناحیه با مردم افغانستان ایران شمال و مرکز هند بین النهرین مصر صورت می گرفت. طبابت و دندان سازی در سالهای ۳۳۰۰ درین وادی وجود داشت. سیستم اوزان و حساب ابتدائی مروج بود. مصنوعات دره سند سفال گلاسور و صدف بود. برنامه ریزی شهر با سیستم فاضلاب درین دوره پی ریزی شده است. سیستم زاهکشی در شهرهای دره سند متمدن تر از بین النهرین بود..

تمدن ویدا

تمدن هندو آریائی است. این تمدن پس از مهاجرت آریایها به هندوستان پدید آمد. ویدا دینی آریائی است که در ۱۵۰۰ ق م در هندوستان ریشه گذاری شد که منبع دین هندویزم میباشد. درین تمدن علم ستاره شناسی، فلسفه، فنون جنگ، آیین های مذهبی، طبابت بپیش رفته بود. ویدا دارای چهار مجموعه یعنی ریگویدا، ساماویدا، باجورودا، و آثار اوویدا می باشد. که ریگویدا به زبان سانسکریت نوشته شده است. تمدن ویدیک با تمدن وادی سند ارتباط داشته و از طریق معنویات جامعه هند را تغییر داد. علاوه بر این به اصل متون آیین هندو (وداها)، حماسه بزرگ هند، رامایانا و مهابهاراتا، که دومی به منزله طولانی ترین شعر در جهان میباشد برای اولین بار در این دوره نوشته شده است. باگاواد گیتا، یکی دیگر از متن اصلی آیین هندو، است که در داخل مهابهاراتا موجود است. درین دوره رنگه کردن سفال نیز صورت می گیرد. موج از مردم درین دوره شهری میشوند.

منبع

1. [Early Civilizations of the World](http://appiusforum.net/civilizations.html) در وبگاه اداره توسعه مذهب
<http://appiusforum.net/civilizations.html>
2. [World History/Ancient Civilizations](#) در ویبسایت ویکی پدیا انگلیسی و فارسی
3. تمدن باستان در وبگاه نوشته Dr. Harold Damerow در وبسایت
<http://faculty.ucc.edu/egh-damerow/ancients.htm>
4. تمدن روسیه نوشته ویبسایت آژانس اطلاعاتی قصر شیرین
<http://www.ghasreshirin.net/cultureurl/3/>
5. تاریخ تمدن ایران افغانستان چین هند بین النهرین تایلند در وبگاه تاریخی ما نوشته انی کاظمی، علیرضا کیانی در وبگاه تاریخ ما
<http://tarikhema.ir/Subjects/ancient>
6. دافغان شمله ارگان نشراتی حزب متحد ملی در مورد تاریخچه بلخ در وبگاه افغان شمله
<http://www.daafghanshamla.com/2012-05-19-15-33-28/156-2012-06-10-13-15-34>
7. آریانا کهن و سرزمین امروی نوشته آراین
<http://anwar92.blog.af/1390/10/28/%D8%A2%D8%B1%DB%8C%D8%A7%D9%86%D8%A7-%D8%B3%D8%B1%D8%B2%D9%85%DB%8C%D9%86-%D9%85%D9%86-%D8%8C-%D8%A2%D8%B1%DB%8C%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D9%86%DA%98%D8%A7%D8%AF%D9%90-%D9%85%D9%86-%D9%88-%D8%A7>
8. امپراتوری روم شرقی در وبگاه دانشجو هنر نوشته کتاب [امپراتوری بیزانس] نویسنده: جیمز آ. کوریک - ترجمه: مهدی حقیقت خواه در وبگاه
<http://salvadorali.persianblog.ir/post/25>
9. دولت آبادی، بصیر احمد، 1382، شناسنامه افغانستان
10. جمهوری دموکراتیک خلق افغانستان، 1364، اتلس محلات افغانستان، ولایت هرات.
11. یمین، دوکتور محمد حسین، 1388، افغانستان تاریخی، انتشارات سعید.
12. لیوال، شکیب، باستان شناسی افغانستان، لکچر نوت درسی دیپارتمنت تاریخ دانشگاه تعلیم و تربیه کابل.
13. سلیمی، سید احمد، تاریخ قدیم افغانستان، لکچر نوت درسی دیپارتمنت تاریخ دانشگاه تعلیم و تربیه کابل.
14. هرات پاره ای از تمدن آریانای کهن نوشته همایون بهمنش در وبگاه راه سبز
<http://hbehmanush.blogspot.com>